

Četvrto poglavlje »Historijske veze i tipološko jedinstvo u baladama« podijeljeno je na četiri dijela. U prva tri dijela prikazane su sa komparativnog stajališta motivne veze među slavenskim tradicijama, a dan je i kraći osvrt na slične veze s mađarskim i rumunjskim folklorom. Četvrti dio ovoga posljednjeg poglavlja djeluje kao rezime. Tu se, između ostaloga, kaže da komparativna analiza (koja nije ni izdaleka iscrpla svu problematiku folkloru spomenutih slavenskih naroda) dovodi do ovih opažanja: prvo, da sadržajna sličnost historijskih balada nije karakteristična samo za slavenske narode, nego je to utvrđeno i u usmenoj poeziji balkanskih naroda, a tih pojava ima i u drugim zemljama Evrope; karakter sličnosti je različit te balade pojedinih naroda imaju svoje varijante, nacionalne redakcije i verzije općih sižeā, a iznad svega nacionalnu razradu općih sižeajnih tema; drugo, da sižeā imaju umjetničke osnove u nacionalnim folklornim tradicijama; treće, da se umjetnička sličnost odnosi ne samo na pojedine sižeaje, nego i na pjesnički sistem historijskih balada u cjelini.

Suvremeni istraživači, kako navodi Putilov, ističu ove osnovne moguće uzroke baladnih sličnosti: 1. nezavisna pojava baladā sličnog sadržaja »iz sličnih prilika i sličnih crta narodnoga karaktera«; 2. stvaralačko davanje i usvajanje (i preradba) sižeā; 3. teorija pozajmljivanja, koja se u nizu slučajeva dopunjuje ukazivanjem na mogućnosti obostranoga stvaralaštva susjednih naroda; 4. teorija, prema kojoj su slične, po sadržaju, balade srodnih naroda mogle nastati u periodima kada su ti narodi živjeli zajedno.

Završujući ovaj informativni prikaz, napominjem da bi bibliografija navedenih balada i literature (bez obzira na navode u bilješkama) korisno poslužili svakom onom koji se bavi tim problemima.

Ante Nazor

SLAVJANSKI FOLKLOR I ISTORIČESKAJA DEJSTVITEL'NOST'. Otvetstvennye redaktory: A. M. Astahova, B. N. Putilov, V. K. Sokolova, Akademija nauk SSSR, Moskva 1965, 328 str.

U ovom zborniku, koji sadrži 14 radova, petnaest autora raspravlja o temi: »Slavenski folklor i historijska stvarnost«. U uvodnoj riječi redakcije ističe se da je problem odnosa narodnoga pjesničkog stvaralaštva prema stvarnosti jedan od aktualnih problema folkloristike i da se taj problem može, odnosno da ga je potrebno izučavati sa različitih stajališta. Ne misli se, kaže se dalje, da su radovi ovog zbornika potpuno osvijetlili sva značajnija i složenija pitanja, nego se smatra da su potrebna opširnija specijalna istraživanja. Cilj je ovoga zbornika da zainteresira folkloriste za navedeni problem te da se istaknu različiti aspekti s kojih se taj problem može rješavati. Većina autora osniva svoja mišljenja na građi ruskoga folkloru, dok trojica (Gusev, Putilov i Sokolova) razmatraju postavljeni problem s komparativno-historijskoga stajališta, služeći se primjerima iz folkloru drugih slavenskih naroda.

U prilogu: »Odnos predaje, legende i priče prema stvarnosti« S. N. Azbelev raspravlja o tom pitanju s gledišta razgraničenja vrsta. Mnogi sakupljači narodnih proznih vrsta, konstatira pisac, nisu razlikovali priču, predaju i legendu, naročito ove dvije posljednje. Pošto je dao historijski prikaz prilaženja ovim problemima, Azbelev se osvrće na definicije ovih vrsta u člancima novog izdanja Velike ruske enciklopedije, nekim monografijama i raspravama, zatim postavlja i odgovara na pitanje: mogu li se predaja i legenda, koje se često uzimaju kao sinonimi, smatrati samostalnim folklornim vrstama različitim od priče. Ako mogu, kaže pisac, onda kakvi objektivni faktori to zahtijevaju, kakva je genetska veza između predaja, legendi i priča i kakve vanjske oznake mogu biti upotrijebljene pri klasifikaciji. Principe naučnog razgraničenja spomenutih vrsta Azbelev nalazi u različitim odnosima prema stvarnosti. Ako, npr., pripovijedač priča o tom kako su neprijatelji pucali u nekoga heroja, ali ga nisu mogli pogoditi te je on ostao živ — to je tipična predaja, ali ako se junak spokoyno izlagao mecima, a zatim skinuo odijelo pa istresao tanad i otišao nepovrijeđen, to je nešto sasvim drugo, dakle legenda. Razlika pak između legende

i predaje s jedne strane i priče s druge strane, zaključuje pisac, zasnovana je na različitim oblicima historijskoga procesa i različitim društvenim funkcijama koje im pripadaju.

U prilogu E. V. Pomeranceve govori se o terminu »historijska priča«. Odsutnost jedinstvene klasifikacije i jedinstvene terminologije, kaže autorica, otežava rad oko izučavanja vrsta. I priče o životinjama, i one sa čudesnim ili avanturističkim sadržajima, i satirične anegdote nazivaju se pričama, no sve one imaju i svoje osobitosti, svoj sadržaj, svoju tematiku, svoj sistem likova i svoj jezik. Historizam priča, zaključuje autorica, iskazuje se u različitim njihovim skupinama, pa zbog toga ne treba zloupotrebljavati termin »historijska priča«, nego govoriti o pričama sa čudesnim sadržajima (tj. bajkama), o avanturističkim pripovijetkama i o pričama iz svakidašnjice (»bytovye skazki«) — koje sve mogu ponekad uključiti i povijesna imena.

Uz motiv takozvanih »izbavitelja« u legendama, govori K. V. Čistov i o problemima ponavljanja folklornih sižeâ. Poslije načelnoga teoretskog razmatranja raznolikih mogućnosti ponavljanja srodnih sižeâ u pojedinim folklornim vrstama, autor razmatra поблиže one tzv. socijalno utopijske legende o vladaru ili junaku koji, prema vjerovanju, nije umro, nego negdje skriven živi. Opovrgava mišljenje A. N. Veselovskoga te dolazi do zaključka da su, bar u ruskoj tradiciji, te legende nastajale svaki put iznova, uvjetovane poviješću, izvirući iz pučkih želja i pojmova.

U prilogu »Bjeloruske bajke i stvarne klasne suprotnosti u XIX i na početku XX vijeka« L. G. Barag, poslije opširnog razmatranja problema, kaže da je u ovim tipičnim i značajnim pričama posebnim nadahnućem predviđena pobjeda čovječjeg rada i razuma nad svime što je neprijateljsko narodu. One su, zaključuje on, organski povezane s različitim oblastima društvenog života bjeloruskog naroda i znače mnogo za upoznavanje njegova duhovnog profila.

U prilogu »Rane predaje i legende o Razine« L. S. Šeptajev utvrđuje da su predaje o Razine nastajale, osmišljavale se i transformirale u uvjetima neriješenoga seljačkog pitanja u agrarnoj zemlji kroz tri stoljeća, te odrazuju socijalna nadanja u različitim etapama života i borbe u carskoj Rusiji. Rane priče o Razine predstavljaju klasičnu osnovu te tradicije. Upravo ta epska legendarna osnova, zaključuje Šeptajev, mijenja se i preraduje u daljnjim etapama života i borbe ruskog naroda, ali se osnovne crte ranih priča čuvaju u narodu.

V. B. Vilinbahov i N. B. Engovatov, govoreći o temi »Gdje je bila Indija ruskih bilina«, pokazuje da bi daljnje izučavanje ove teme moglo dati vrijedan materijal koji bi pridonio otkrivanju veza (koje su postojale u drevnim periodima) između zapadnih i istočnih Slavena, pretpostavljajući da podaci o Vindiji-Indiji upućuju na baltičko-slavenske zemlje.

U prilogu »Bilina o Dunaju« V. G. Smolicki kaže da postoji oko 100 zapisa toga djela. Poslije analize sadržaja biline i pripovijetke o »ženidbi Vladimira«, pisac zaključuje da ona odrazuje onu epohu kada je izgradnja nove jedinstvene centralizirane države tražila reviziju starih pogleda na porodicu, moral i vjeru.

U članku »Stvarnost i pjesničko izmišljanje u slavenskoj povijesnoj baladi« govori B. N. Putilov u skraćenom obliku o problemima koji su predmet njegove posebne studije »Slavenska povijesna balada«. Istražujući građu s komparativnog stajališta, govori autor o baladnim temama zarobljavanja, hvatanja i odvođenja u ropstvo članova iste porodice koji se, uz neobične okolnosti, kasnije ponovo nađu, što je često povezano s temom incesta.

U raspravi »Antifeudalne predaje i pjesme slavenskih naroda« prikazuje V. K. Sokolova — usporednim historijskim izučavanjem likova karakterističnih za različite epohe, preko kojih se otkrivaju i opće i nacionalne crte — njihovu povezanost sa historijskom stvarnošću. Uz to autorica govori i o tome kako su se u folkloru različitih slavenskih naroda formirali likovi, karakteristični za folklor kasnih feudalnih razdoblja, kao npr., idealni gospodari, plemeniti razbojnici — društveni osvetnici i dr.

U prilogu »Oslobodilačka borba slavenskih naroda u partizanskim pjesmama« konstatira V. E. Gusev da su u sadržajima tih pjesama zabilježeni oni podaci o

kojima govore i memoari, ratni izvještaji i drugi dokumenti s tom razlikom što su faktografske tačnosti podignute na stupanj uopćenoga herojskog ideala i što su poetizirane. Gusev analizira više partizanskih pjesama, motiva i oblika te govori o vezama sa starijim folklornim vrstama i oblicima izražavanja.

U članku »Historičnost vrste 'častuška'« iznosi S. G. Lazutin da je pojava i razvoj častuški kao vrste, osobito historijskih, usko povezan s porastom narodne svijesti, s društvenom aktivnošću naroda i povećanjem njegove uloge u razvitku društva. Stoga nijedna druga folklorna vrsta nije tako tijesno povezana s narodnim životom i historijom. Nijedna druga tako široko, brzo i određeno ne reagira na životne pojave kao ona. Upravo je zbog toga, zaključuje autor, ova vrsta narodnoga stvaralaštva, od svoje pojave oko sredine XIX stoljeća, postigla nezapamćen procvat u sovjetskom društvu.

O »Odrazu pojava historijske stvarnosti u svadbenim običajima ruskoga Sjevera« govori N. P. Kolpakova. Ona ističe da je svadbeni obred jedna od najznačajnijih monumentalnih i arhaičnih pojava ruskoga folklora u kojem možemo naći mnogobrojne elemente iz narodne mitologije, religiozne i historijsko-pravne tragove, muzičko-pjesnička djela. Autorica je u općim crtama dala presjek razvoja svadbenih običaja, više puta zapisivanih za posljednjih sto godina (od 1850) na širokom području između rijeka Pinege, Mezene i Pečore, gdje su se drevni običaji sačuvali, što u sječanjima, što u životu do 1920.

U prilogu »Historijska stvarnost u zagonetkama« V. V. Mitrofanova kaže da su zagonetke sveobuhvatna vrsta, stara po svom postanku, ali živa u svakoj etapi razvitka društva pa i u suvremenosti. Autorica pledira za pojedinačno izučavanje tematskih skupina, uz usporedbu sa zagonetkama ostalih slavenskih zemalja. Ona navodi, kao primjer, da je za bugarske narodne zagonetke karakteristično često uspoređivanje sunca i njegovih zraka s krvlju zaklanih životinja i dodaje da je takva usporedba karakteristična također u ukrajinskim zagonetkama, ali nije i u ruskim.

O »Zajedničkim crtama u pjesničkim vrstama ruskoga folklora XIX stoljeća« govori R. S. Lipec na osnovi bogate ostavštine folklorno-etnografskog materijala S. I. Guljajeva. Građa koju je Guljajev sakupljao od 1840. do 1870. omogućuje, kaže autor, niz zapažanja o umjetničkom jedinstvu, o jedinstvu mnogih likova i motiva, a i o prirodi, životu, jeziku, historiji kraja — Altaja, gdje je zabilježen taj materijal.

Ante Nazor

JAHREBUCH FÜR VOLKSLIEDFORSCHUNG. IM AUFTRAG DES DEUTSCHEN VOLKSLIEDARCHIVS HERAUSGEGEBEN VON ROLF WILH. BREDNICH. ZEHNTER JAHRGANG. Walter de Gruyter, Berlin 1965, 208 str.

Godišnjak je podijeljen na tri osnovna dijela: I Rasprave, II Izvještaji, III Recenzije.

Christoph Petch u raspravi »Dopunjavanje i preoblikovanje pjesama« (uz novo izdanje Lochamske pjesmarice) upozorava da prilikom ponovnih objavljivanja starih pjesama valja biti oprezan te da treba pokušati ustanoviti koliki je njihov vjerojatni opseg bio u prvotnoj redakciji, a koliko je kasnije dodavano u toku vremena proširivanjem teksta, povećanjem broja strofa i njihovim preoblikovanjem, te preuzimanjem dijelova iz drugih pjesama. Zbog tih činilaca dolazi, naime, do misaonih proturječnosti u toku tih pjesama. To svoje stajalište demonstrira analizom dviju pjesama iz spomenute zbirke (iz XV st.) i ustanovljuje što je u njima, po logici sadržaja, vjerojatno bilo prvotno, a što je s vremenom naknadno bilo dodavano, odnosno preoblikovano. Na kraju razmatra i zapis melodije i na osnovu te notacije pokušava ustanoviti da li i u kolikoj mjeri taj stari notni zapis predstavlja samo notaciju pjevanja melodije, a koliko i instrumentalne svirke. Na tu pomisao navodi ga činjenica da se notirana melodija ni po svojoj dužini ni po muzičkim naglascima ne poklapa uvijek s pjevanim tekstom.

Zatim dolazi rasprava Selme Hirsch o izvornom obliku pjesme »Feinslieb von Flandern«. Riječ je o vrlo popularnoj pjesmi iz XVI st., a dosad se smatralo